Tafelrede uitgesproken op 21 november 2015 door Cisca Griffioen

Het Genootschap 225 jaar oud

Wanneer en waartoe opgericht?

Het Genootschap bestaat dit jaar 225 jaar en dat is natuurlijk een goede reden om aandacht te besteden aan dit jubileum. Terugkijkend kunnen we constateren dat het Genootschap ter Bevordering van de Heelkunde in 1790 is opgericht. Andreas Bonn had zich bekwaamd in de anatomie en ook de Franse chirurgie die toen toonaangevend was in Europa en werd in 1771 benoemd tot hoogleraar Ontleedkunde en Heelkunde aan het Atheneum Illustre. Hij was zelf lid van veel genootschappen, zoals het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte en de Koninklijke Academie der Wetenschappen als lid eerste klasse (in 1808).

Wat deed het Genootschap?

Het Genootschap organiseerde bijeenkomsten, gaf verhandelingen uit en schreef prijsvragen uit. Dat was gebruikelijk bij dergelijke Genootschappen.

Veranderingen en concurrentie

1840 toevoeging Geneeskunde
1847 medailles en “afschaffing prijsvragen”
Steeds meer ging de Geneeskunde een rol spelen en in 1840 zorgde voorzitter Tilanus ervoor dat de Geneeskunde werd toegevoegd aan naam en doelstelling van het Genootschap. Dus vanaf nu Genootschap ter Bevordering van Genees- en Heelkunde. In 1847 werd het voorstel aangenomen om de prijsvragen af te schaffen en medailles te gaan uitreiken. Dat werd overigens niet echt goed uitgevoerd. Er werden nog wel enkele prijsvragen uitgeschreven met matig resultaat.
1849 oprichting Maatschappij voor Geneeskunst
1850 taakafbakening, instellen secties
1870 natuurwetenschappen + naamswijziging + secties (tot 2000)
1890 100-jarig bestaan gevierd in Artis, 288 leden en 14 ereleden en, de eerste 3 vrouwen

Inmiddels werd de *Maatschappij voor Geneeskunst* opgericht in 1849, een geduchte concurrent. Op 11 september 1850 werd besloten tot een taakafbakening: het Genootschap zou zich blijven richten op de wetenschap en de Maatschappij op de toepassing van de wetenschap en de belangenbehartiging van haar leden. Het Genootschap ging nog iets verder met de hervorming, er werden 5 secties opgericht: anatomie-fysiologie, pathologie, therapeutisch en fysisch experimenteel, chirurgisch-obstetrisch en historisch en staatgeneeskundig. Secties 1 en 2 werden al snel samengevoegd.

Door deze nadruk op de wetenschap en de zich snel ontwikkelende natuurwetenschappen werd de natuurwetenschappelijke basis van de Geneeskunde in 1870 vastgelegd waardoor het genootschap Het *Genootschap ter Bevordering van Natuur-, Genees- en Heelkunde* ging heten en 3 secties werden ingericht. Deze structuur heeft heel lang bestaan. Ik ben nog

begonnen als secretaris van sectie II (Niet-klinische Geneeskunde) in 1987. Gelukkig voor Amsterdam werd in 1877 het Atheneum Illustre omgevormd tot Universiteit; het aantal hoogleraren steeg in één klap van 20 tot 39. Vanaf 1880 kon “de Oudemanhuispoort” in gebruik worden genomen.

In 1890 werd het 100-jarig bestaan gevierd in Artis. Het Genootschap telde toen 288 leden en liefst 14 ereleden. Het erelidmaatschap was toen minder exclusief dan tegenwoordig. Op de lijst met nieuwe leden stonden ook de eerste vrouwen: Catharine van Tusschenbroek, een vrouwelijke gynaecoloog die wel minder bekend is dan Aletta Jacobs, maar heel veel heeft gedaan voor vrouwen, Maria du Saar, de eerste promovenda van de GU en ook nog de biologe Anna Weber-van Bosse, een algologe (1852-1942).

In 1936 kwam de eerste bijzonder leerstoel tot stand voor vergelijkende fysiologie, bekleed door J. ten Cate. Daarna zouden er nog wel enkele volgen, zoals we vanmiddag hebben kunnen meemaken.

Het 150-jarig bestaan (1940) viel samen met het begin van de Tweede Wereldoorlog, werd dus zeer bescheiden gevierd. Voorzitter was toen professor Heringa.

In 1951 vond weer een reorganisatie plaats waarbij de medailles herschikt werden en specialistische verenigingen die nog onder de paraplu van het Genootschap functioneerden werden afgesplitst.

In 1990 werd het 200-jarig bestaan in de Aula van de universiteit gevierd en ter gelegenheid daarvan verscheen een boek: *Spiegelbeeld der Wetenschap* (door K. van Berkel, M.J. van Lieburg, H.A.M. Snelders) en er werd een tentoonstelling in de Agnietenkapel georganiseerd met de titel: *Ter beschaaminge van onkunde en traagheid* (dat stond namelijk in de doelstelling bij de oprichting van het Genootschap). Tijdens de bijeenkomst in de Aula werd een Tilanus-medaille uitgereikt aan de chirurg Dr. Dirk. J. Gouma.

Waardoor bestaat het Genootschap nog steeds?

In het verleden zijn er wel bedreigingen geweest voor het voortbestaan van het Genootschap. Toch zitten we hier nog ondanks het feit dat het voor alle verenigingen steeds moeilijker wordt jonge leden aan te trekken en vast te houden. Ik ga dan terug in de geschiedenis: Delprat dacht 100 jaar geleden dat de weigering van het Genootschap om wetenschap te populariseren het blijven bestaan van het Genootschap zou hebben bevorderd. In 1913-1914 pleitte toenmalig secretaris Louis Bolk al voor het houden van multidisciplinaire bijeenkomsten. En ik citeer Stokvis, jarenlang secretaris en voorzitter en ijveraar voor de geschiedenis van de wetenschap die al in 1880 zei dat “het Genootschap wordt gekenmerkt door de bereidheid van de leden om op tijd de bakens te verzetten”.

Als ik Stokvis en Bolk volg dan denk ik dat het Genootschap steeds bereid is gebleken om waar nodig de bakens te verzetten: Andreas Bonn-medailles in 1993, toevoegen van Wiskunde en Informatica als wetenschapsterreinen en het opheffen van de secties in 2000 door steeds meer onderlinge beïnvloeding van de wetenschappen heeft de visie van Bolk bevestigd en het huidige multidisciplinaire karakter mogelijk gemaakt.

Vandaag ook een winnaar van de Snellius-medaille. En geheel overeenkomstig de uitspraak van Stokvis om de bakens te verzetten wordt de medaille vandaag toegekend aan een *groep* onderzoekers. Vrijwel al het onderzoek is tegenwoordig teamwork en dit gebaar doet daar recht aan.

Willebrord Snel van Royen was hoogleraar Wiskunde aan de Universiteit Leiden van 1613 tot 1626. Hij publiceerde een groot aantal boeken op het gebied van de zuivere en toegepaste wiskunde, over landmeetkunde, navigatie, hydrografie en astronomie. Ook maakte hij vertalingen in het Latijn en gaf hij werken van andere geleerden uit. Hij was een multidisciplinaire wetenschapper door o.a. een met een driehoeksmeting een graadmeting uit te voeren met een zelfontworpen gradenboog. Zo kon hij de ligging van Alkmaar en Bergen op Zoom op de meridiaan bepalen. Maar ook de breking van het licht en het getal pi tot 35 cijfers achter de komma behoren tot zijn oeuvre. Snellius stierf op 30 oktober 1626 in Leiden en werd begraven in de Pieterskerk, waar een plaquette herinnert aan deze grote wetenschapper. Zij vrouw, Maria de Lange, ligt er overigens ook.

Daarom wil ik graag een toast uitbrengen op het Genootschap in de overtuiging dat het zal blijven bloeien en dus op naar de 250 jaar in 2040!